

Asia: VN/23860/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (jälkikäteistarkistus, asiakasmaksumuutokset)

Lausunnonantajan lausunto

1. Jälkikäteistarkistusta koskevat ehdotukset / Förslag till justering i efterhand

Rahoituksen jälkikäteistarkistukseen tuleva omavastuuosuus on hyvinvointialueiden krooninen rahoituksen alijäämä huomioiden kestävä ratkaisu. Lakiluonnoksen mukaan rahoitusmallin kannustavuuden lisäämiseksi toteutuneiden kustannusten koko maan tasolla tehtävää jälkikäteistarkistusta lasketaan portaittain lisäämällä malliin niin kutsuttu hyvinvointialueiden omavastuu. Perustelumuition mukaan esimerkiksi vuoden 2026 rahoitukseen jälkikäteistarkistus tehtäisiin vuoden 2024 toteutuneiden kustannusten perusteella 95-prosenttisesti ja sen jälkeen 90-prosenttisesti vuonna 2027, 80-prosenttisesti vuonna 2028 ja vuodesta 2029 alkaen 70-prosenttisesti. Mallin kannustavuus perustuu siihen, että mikäli alueiden yhteenlaskettu tilikauden tulos on ylijäämäinen, ei alueiden ylijäämää omavastuun myötä vähennettäisi täysimääräisesti jälkikäteistarkistuksessa hyvinvointialueiden rahoituksesta.

Rahoituslain perusteluissa (HE 241/2020 vp, s. 944) on todettu, että laskennallisen rahoituksen tasoa ei tulisi täysin irrottaa hyvinvointialueiden toteutuneista käyttökustannuksista, jotta hyvinvointialueilla on edellytykset hoitaa niille osoitetut tehtävät. Jälkikäteistarkistukseen kirjattu omavastuu rahoituksen osalta vähentää hyvinvointialueiden rahoitusta samassa suhteessa kuin hyvinvointialueet valtakunnallisesti sopeuttavat toimintaansa. Omavastuu johtaa siihen, että hyvinvointialueiden on vaikeaa tai mahdotonta tasapainottaa talouttaan Lain hyvinvointialueista 115 § mukaisesti taseeseen kertyneet alijäämät kattaen, kun omavastuu leikkaa syntyneet ylijäämät seuraavien vuosien rahoituspohjasta.

Se, että jälkikäteistarkistukseen perustuva rahoituksen tason korotus ei kohdennu juuri niille hyvinvointialueille, joilla kyseisen vuoden rahoitus on jäänyt toteutuneita kustannuksia pienemmäksi, on myös erittäin ongelmallista. Rahoitus jää usein toteutuneita kustannuksia pienemmäksi erityisesti alueilla missä tarveperusteisen rahoitusjärjestelmän perusteet rikkoo täydellisesti negatiivinen siirtymätasaus. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella siirtymätasaus leikkasi alueen asukkaiden tarveperusteista rahoitusta vuonna 2024 noin 50,7 miljoonaa euroa, mikä on

suunnilleen sama summa kuin alue teki alijäämää kyseisenä vuonna. Rahoitusta leikkaavasta siirtymätasauksesta tulisi luopua välittömästi, koska se asettaa alueiden asukkaat perustuslain vastaisesti epätasa-arvoiseen asemaan palveluiden tarveperusteisen saatavuuden näkökulmasta.

Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään tarvitaan lisää ennustettavuutta ja jatkuvat muutokset eivät tue tätä tavoitetta. Hyvinvointialueen rahoituksen taso vaihtelee voimakkaasti talouden suunnittelukauden aikana, mikä tekee toiminnan johtamisesta erittäin hankalaa. Alueiden on tehtävä nopeita ei tarkoituksen mukaisia säästöratkaisuja talouden tasapainottamiseksi, mihin johtaa myös julkisen talouden organisaation hallintaan täysin sopimaton vaatimus taseeseen kertyneiden alijäämien kattamisesta erittäin tiukassa määräajassa.

Lakiluonnoksesta ehdotetaan, että yksittäisille alueille myönnetty lisärahoitus jätetään jatkossa huomioimatta koko maan tasolla tehtävässä jälkikäteistarkistuksessa. Tätä muutosta voidaan pitää perusteltuna valtion kustannuksia hillitsevänä toimenpiteenä, koska lisärahoituksen huomioon ottaminen rahoitusohjelmassa ei korjaa vain lisärahoitusta saaneen alueen tilannetta, vaan se lisää rahoitusta koko valtakunnan tasolla.

2. Asiakasmaksumuutosten huomioon ottaminen rahoituksessa / Beaktande av ändringar i klientavgifterna i finansieringen

Hyvinvointialueiden oman tulonhankinnan kannalta asiakasmaksut ovat välttämättömiä. On erittäin hyvä, että tavoitteena on yhtenäistää terveydenhuollon asiakasmaksut kansallisesti. Hyvinvointialueiden oman toiminnan rahoitukseen kuuluvien toimintatuottojen (asiakas- ja maksutuotot) muodostumisperusteiden täytyy kestää kriittinen tarkastelu alueellisen oikeudenmukaisuuden, kansalaisten yhdenvertaisten lakisääteisten palvelutarpeiden ja veronmaksajien kohtuullisen verorasituksen näkökulmasta. Kansalaisten oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus ei toteudu, mikäli asiakasmaksujen taso vaihtelee alueellisesti samasta palvelusta.

Asiakasmaksujen korotukset eivät kuitenkaan helpota hyvinvointialueiden taloudellista ahdinkoa, mikäli korotuksia vastaava osuus säännönmukaisesti vähennetään hyvinvointialueiden saamasta rahoituksesta. Lakiluonnoksen mukaisesti vastaava määrä vähennettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen rahoituksesta. Tämä vähennys on täysin perusteeton, ja heikentää hyvinvointialueiden taloudellista asemaa, eikä myöskään kannusta toiminnan ohjaukseen asiakasmaksujen avulla. Lisäksi se kaventaa alueiden itsehallinnon mahdollisuutta ohjata toiminnan volyymia asiakasmaksujen avulla.

3. Pelastustoimen riskikertoimen tietopohjan tarkentaminen / Precisering av dataunderlaget för riskkoefficienten för räddningsväsendet

Lakiluonnoksessa ehdotettu pelastustoimen riskikertoimen määrittämisessä käytettävä tietopohjan laajennus, siten että käytettävissä olisi Tilastokeskuksen laskemien riskiruutujen lisäksi laajemmin asetuksella tarkemmin säädettäviä riskiruutujen laskennassa huomioon otettavia palvelutarpeeseen vaikuttavia tietoja on kannatettava muutos, koska se ohjaa rahoitusta tarkemmin riskiperusteisesti.

Viljakainen Maarit
Päijät-Hämeen hyvinvointialue - talousjohtaja Antti Niemi